

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יט, תשכ"ח

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

הנהו פועל עומד ומובנו כנפעל: אין אתה גורד (=נגרר)
 אחר הרעה, ואין הרעה גוררת (=נגררת) אחריך.
 המובאה של דרשי ר' יוחנן במילון בן־יהודה: "אין
 אתה גורר הרעה ואין הרעה גוררת אחריך" היא מתחומא
 בובר (תזריע, יא, ולא תזריע, ט, של תנחומא הרגיל).
 צדק המחבר ד"ר י' בהט, שנפלה טעות במובאה במילון ב"י,
 אולם לא בסיפא כי אם ברישא: נשמטה תיבת אחר אחרי
 "אין אתה גורר". הפעלים גורר, גוררת כאן הם, כאמור,
 פעלים עומדים כמו הגוררת שלפני דברי ר' יוחנן, המובאת
 במילון מתוספתא יום טוב ב, יח: דלת הגוררת, מחצלת
 הגוררת וכו' בקל (כך בתוספתא מהדורת צוקרמנדל לפי כ"י
 ארפורט ומהדורת ליברמן לפי כ"י ווינא), וכן הוא הנוסח גם
 בירושלמי שבת, פרק ד, הלכה א, ושמא יש כאן מלשון א"י.
 בבבלי עירובין קא ע"א לשון הברייתא הוא דלת הנגררת,
 מחצלת הנגררת בנפעל, וכן בתוספתא ביצה, ראם ווילנא,
 ששינו בה לפי נוסח הבבלי.

מ"מ

רָבָה זו שאנו אוכלים – על שם מה?

לא פעם שמעתי מפי זקני ירושלים דברי בדיחה על
 טעותו של אליעזר בן־יהודה שחידש את השם ריבה לשימורי
 הפירות העשויים בסוכר או בדבש, שאנו מורחים על לחמנו.
 בלהיטותו הגדולה להעשיר את לשוננו מתוכה לא הסתפק

בן־יהודה ביצירת המלה ובגזירתה מן השורש הערבי ומן
 המלה הערבית, אלא דימה למצאה במקורות חז"ל. לדבריהם
 של זקנים אלה הכניס בן־יהודה את מדרשו הלשוני על
 „תאפנה דבה“ ועל „תופיני ריבה“ למילונו הגדול, ובקושי
 רב עלה בידי להראות לאחדים מהם, שלא הגיע בן־יהודה כלל
 וכלל לאות רי"ש שבמילון, ושהמלה רִבָּה הנמצאת במילון
 (עמ' 6368) גזורה שם ממלה ערבית דומה, כמבואר שם
 בהערותו של עורך הכרכים האחרונים, פרופ' נ"ה טור־סיני.
 נתגלגלה לנו זכות ע"י ראובן סיוון, ונתגלה
 לנו מקורם של הדברים שסיפרו בני דורו של בן־יהודה
 בבדיחות דעתם. לא במילון נרשמו הדברים, אלא בעיתונו
 של בן־יהודה, והביאם סיוון בקונטרס האחרון של „לשונו
 לעם“, עמ' 105—107, ועי"כ הראנו, מה הייתה הורתה ולידתה
 של מלה זו. המלה נתקבלה ונשתרשה בלשונונו, ולא נבוא
 לדחותה, מאחר שיש לה יסוד בשורש שמי (ערבי), כדרך
 מלים רבות, שנתחדשו בלשונונו, ושהרבה מהן מובאות במדורו
 של סיוון „מחיי המלים“. אולם אין אנו פטורים מלהעמיד את
 קוראינו על אמיתותם של הדברים עצמם. אחד החוקרים
 המעולים בלשונם של חז"ל, פרופ' ש' אברמסון, ניאות
 לבקשתנו והואיל לברר את סוגיית התופינים וה„ריבה“ בדברי
 חז"ל, ואנו מביאים את בירוריו לקמן, אף שהדברים חורגים
 מן המסגרת העממית של „לשונונו לעם“.